

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**Кафедра соціальних та економічних дисциплін, факультет
№2**

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ**

**з навчальної дисципліни «ФІЛОСОФІЯ»
обов'язкових компонент освітньої програми
*першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти***

053 Психологія (психолог ювенальної превенції)

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 29.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 2
Протокол від 29.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 р. № 7

Розглянуто на засіданні кафедри соціальних та економічних дисциплін
(протокол від 29.08.2023 р. № 7).

Розробник:

доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін факультету №2
ХНУВС, кандидат економічних наук, доцент **Дядін Андрій Сергійович**

Рецензенти:

1. Доцент кафедри теоретичної і практичної філософії філософського факультету ХНУ ім. В.Н. Каразіна, кандидат філософських наук, доцент **Салтанов Микола В'ячеславович**
2. доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін факультету № 2 ХНУВС, кандидат соціологічних наук, доцент **Бобро Наталія Валеріївна.**

**1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(денна форма навчання)**

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Література, сторінки	Вид контролю
	Всього	з них:						
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота		
Семестр № 2								
Тема № 1 Тема № 1: Філософія, її смисл і призначення в культурі	8	2	2			4	Філософія.- ХНУВС,2009. - С.7-15 Практикум філософії - Х.:ХНУВС,2011. -С.8-27, 49-59	Усна відповідь, тест, повідомлення
Тема № 2 Філософія Стародавнього Сходу.	8	2	2			4	Філософія - Х.:ХНУВС,2009. -С.21-30 Практикум філософії- Х.:ХНУВС,2011. -С60-83.	
Тема № 3 Антична філософія: докласичний період	8	2	2			4	Філософія - Х.:ХНУВС,2009. -С.31-44 Практикум філософії- Х.:ХНУВС,2011. -С.84-96	
Тема № 4 Антична філософія: період класики та еллінізму	8	2	2			4	Філософія - Х.:ХНУВС,2009. -С.47-64, 66-85 Практикум філософії- Х.:ХНУВС,2011. -С.96-115.	
Тема № 5 Середньовічна філософія та філософія епохи Відродження – генеза нового типу світорозуміння.	14	4	2			8	Філософія - Х.:ХНУВС,2009. -С.94-114, 142-152. Практикум філософії- Х.:ХНУВС,2011. -С. 117-123, 143-151.	

Тема 6. Філософія Нового часу.	8	2	2			4	Філософія Х.:ХНУВС,2009. –С.180-213. Практикум філософії- Х.:ХНУВС,2011. –С. 170-197.	- 3
Тема 7. Німецька класична філософія.	8	2	2			4	Філософія Х.:ХНУВС,2009. -С.228-279. Практикум філософії- Х.:ХНУВС,2011. – С.198-232.	- 3
Тема 8. Некласична філософія на Заході.	8	2	2			4	Філософія Х.:ХНУВС,2009. -С.223-235,280-322, 369-379. Практикум філософії- Х.:ХНУВС,2011. – С. 233-264.	- 3
Тема 9. Розвиток філософської думки в Україні	10	2	2			6	Філософія Х.:ХНУВС,2009. -С.130-140, 171-178.Практикум з філософії- Х.:ХНУВС,2011. – С. 117-124, 133-141, 161-168.	- 3
Тема 10. Філософський зміст проблеми буття	10	4	2			4	Кривуля О. М. Філософія. Навч. посібник. – Х.: ХНУ ім. Каразіна, 2010. – С. 326-356 Петрушенко В.Л. Філософія: навч. посібник- Львів:Новий Світ-2000, 2011.- С.245-266.	
Всього за семестр № 2	90	24	20			46		

3. Методичні вказівки до семінарських занять

Семінарське заняття № 1: Філософія, її смисл і призначення в культурі

Навчальна мета заняття:

- Осмыслити специфіку філософського знання на відміну від наукових, релігійних чи буденних знань.

2. З'ясувати основні проблеми, пов'язані з походженням філософії, в контексті різних груп концепцій, існуючих у філософській літературі з цього приводу.
3. Обґрунтувати роль філософії в системі освіти працівника поліції.

Час проведення: 2 год.

Навчальні питання:

1. Філософія як світогляд і специфічний вид знання.
2. Походження філософії, її історичні типи та національна своєрідність
3. Місце і роль філософії у сучасному суспільному житті. Значення філософії для працівників поліції.

Методичні вказівки:

Готуючись до цього заняття слід з'ясувати особливості філософії як специфічного засобу пізнання і світосприйняття, спільні та відмінні риси між філософією, з одного боку, міфологією, релігією та наукою, з іншого. Треба розрізняти предмет науки та предмет філософії, зрозуміти, що предмет філософії ширше, бо об'єднує усю сукупність знань людини про оточуючий світ та саму себе. При цьому треба відрізняти філософію як «вільнодумство» (бо кожна людина може назвати себе філософом), та філософію як наукову дисципліну, яка потребує професійної підготовки. Слід також звернути увагу на етимологію слова «філософія», зрозуміти, чому це слово означає «любов до мудрості». Корисно знайти відмінності між мудрою людиною та розумною.

Походження філософії слід розглядати в розрізі основних груп теоретичних концепцій, які існують в філософській літературі та вбирають у себе весь перелік проблем, пов'язаних з походженням філософії. До цих груп концепцій відносять міфогенну теорію походження філософії, згідно з якою філософія виникла на основі міфа; гносеологічну, згідно з якою філософія виникла як результат певного рівня розвитку ранньої науки, та, так звана, проміжна теорія, що поєднує в собі елементи першої та другої.

Говорячи про історичні типи та національну своєрідність філософії, слід підкреслити ту обставину, що існує велика кількість критеріїв градації філософії за цими ознаками, серед яких головними є часовий, просторовий, формаційний, національний, культурологічний та ін.

Розглядаючи останнє питання, треба зробити наголос на тому, що філософія може стати однією з найважливіших протидій негативним тенденціям в суспільстві, які ведуть до його дегуманізації. Філософія дає людям спільну мову, виробляє у них єдині, загальнозначущі уявлення про головні цінності життя. При цьому слід особливу увагу звернути на роль філософії в системі професійної підготовки працівників поліції

Питання цільових виступів:

1. Що таке філософія і що вона може і чого не може дати? (за однойменною роботою О. Гілярова / Олексій Гіляров; пер. з рос. Марина Ткачук// Могилянські історико-філософські студії/ [ред.упоряд.: І.А. Бондаревська, В.П. Козловський; редкол.: М.Л. Ткачук (голова)... та ін.]; Нац. Ун-т «Києво-Могилянська академія».—К.: Києво-Могилянська академія, 2008.— С. 272–292.
2. Чи потрібна філософія в Україні?
3. Чому філософію називали -наукою наук? Чи були для цього підстави?

Теми рефератів:

1. Міф, релігія та філософія: спільне та специфічне.
2. Еволюція ідей про предмет філософії
3. Філософія і право: історія взаємовідносин.
4. Філософія і наука
5. Специфіка філософської мови

Тема есе:

Мудрість набагато краще сили (Ксенофан).

Творче завдання для роботи в малих групах:

Д. Анахт (V–VI ст.), підводячи деякий підсумок, писав: «Є шість визначень філософії. Перше – філософія є наука про суще як таке. Друге – філософія є наука про божественні і людські справи. Третє – філософія є турбота про смерть. Четверте – філософія є уподібнення Богові в міру людських можливостей. П'яте – філософія є мистецтво мистецтв і наука наук. Шосте – філософія є любов до мудрості ...». І далі: «... філософія не є чимось марним ...Філософія існує для того, щоб облагородити і прикрасити людську душу і перевести її з матеріального й обкутаного туманом життя до божественного і нематеріального». Поміркуйте над словами автора і висловіть своє судження про філософію та її призначення.

Лао-цзи писав: -Добра людина – учитель недоброї людини, недобра людина – винагорода доброї людини» (Лао-цзи, §27). Як ви розумієте твердження мудреця?

Література:

Основна:

1. Киричок О. Б. Філософія. – Полтава: РВВ ПДАА, 2010. – С. 6-17.
2. Кривуля О. М. Філософія: Навчальний посібник.- Х.:ХНУ ім.. Каразіна, 2010. – С.10-26.
3. Петрушенко В.Л. Філософія [Текст]: Навчальний посібник (в 2-х частинах). - Львів.: Новий Світ-200, 2011. - С.10-39.
4. Чупринський Б.О. Філософсько-правові аспекти формування професійної культури майбутніх юристів [Текст] : монографія / Б. О. Чупринський. - Луцьк : ФОП Захарчук В. В., 2012. -144 с.

Додаткова література:

1. Антологія сучасної аналітичної філософії, або жук залишає коробку / За

ред. А. Синиці. – Л.:Літопис, 2014. – 374 с.

2. Антологія сучасної філософії науки, або усмішка ASIMO / за ред.В.П. Мельника та А.С.Синиці. – Львів, 2017.

3. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країниФілософії. - Мала академія Наук України, 2017. - 238 с

4. Баррі Левер - «Філософія за 30 секунд» (пер. Маркіян Оліверник)- Київ: BookChef ,2020 –160 ст.

5. Індійська філософія (під ред.. Т. Кононенко). – Харків: Фоліо, 2019-144 ст.

6. Гринів О. Історія української філософії / лег Гринів. – Львів : Тріада 11.плюс, 2015. – 302 с.

7. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. В 4 т. – Київ: Дух і літера,2017.

Семінарське заняття № 2: Філософія Стародавнього Сходу.

Навчальна мета заняття: створити уявлення про філософію Стародавнього Сходу як цілісну систему, що створена на специфічній культурній традиції та породила особливу філософську парадигму.

Час проведення: 2 години.

Навчальні питання:

1. Східна та західна парадигми філософствування.
2. Загальна характеристика філософських шкіл Ст. Китаю.
3. Неортодоксальні вчення Стародавньої Індії.
4. Школи (даршани) ведичної традиції: загальна характеристика.

Методичні вказівки:

При вивченні питань, що стосуються давньосхідної філософії, слід мати на увазі ту обставину, що існує певна різниця між західним та східним стилями філософствування: суттєво відрізняються підходи до вирішення тих чи інших формально схожих проблем, багато в чому відрізняються і самі проблеми. Найголовніше тут полягає в тому, що якщо західний тип філософствування був спрямований переважно на зовнішній світ та його зміну, то східна філософія завжди була зорієнтована на людину та її внутрішній світ. І головним питанням тут є питання про те, як людині жити, знайти сенс життя. Тому більшість питань основних шкіл давньокитайської та давньоіндійської філософії стосуються етичної та суспільно-політичної проблематики.

Готуючись до семінарського заняття, слід звернути увагу на визначення термінів і зміст понять. Особливу увагу приділити аналізу авторських текстів Конфуція та Лаоцзи, що надані в матеріалах «Практикума». Знайти та прокоментувати визначення та авторську оцінку понять «дао», «ритуал», «де», «людяність», «карма», «сансара». Порівняти концепції соціального ідеалу, ставлення до проблеми пізнання у Конфуція і Лаоцзи.

Теми цільових виступів:

1. Проблема людини в філософії Стародавнього Сходу.
2. Поняття ритуалу та концепція виправлення імен в творі Конфуція «Лунь-Юй».

Теми рефератів:

1. Філософія Стародавнього Сходу як культурно-історична пам'ятка.
2. Соціально-політична і моральна проблематика у філософії Стародавнього Китаю.
3. Обґрунтування норм правильного життя в буддизмі.
4. Філософія джайнізму.
5. Легізм: закон та норми права.

Тема есе

1. Чи правильно стверджувати, що важливим завданням індійської філософії було осмислення соціального оточення з метою подальшого вдосконалення?

Творче завдання:

Умерти з голоду – подія маленька, а втратити мораль – велика (Конфуцій). Прокоментуйте.

Література

Основна:

1. Киричок О. Б. Філософія: Навч. посібник для студентів ВНЗ. – Полтава: РВВ ПДАА, 2010. – с.17-38.
2. Кривуля О. М. Філософія: Навчальний посібник.- Х.:ХНУ ім.. Каразіна, 2010. – С.26-63.
3. Петрушенко В.Л. Філософія [Текст]: Навчальний посібник (в 2-х частинах). - Львів.: Новий Світ-200, 2011. - С. 39-51.
4. Практикум з філософії . - Х.:ХНУВС,2011. –С60-83.

Додаткова література:

1. Антологія сучасної аналітичної філософії, або жук залишає коробку / За ред. А. Синиці. – Л.:Літопис, 2014. – 374 с.
2. Антологія сучасної філософії науки, або усмішка ASIMO / за ред.В.П. Мельника та А.С.Синиці. – Львів, 2017.
3. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни Філософії. - Мала академія Наук України, 2017. - 238 с
4. Баррі Левер - «Філософія за 30 секунд» (пер. Маркіян Оліверник)- Київ: BookChef ,2020 –160 ст.
5. Індійська філософія (під ред.. Т. Кононенко). – Харків: Фоліо, 2019-144 ст.
6. Гринів О. Історія української філософії / лег Гринів. – Львів : Тріада 11.плюс, 2015. – 302 с.
7. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. В 4 т. – Київ: Дух і літера,2017.

Семінарське заняття № 3: Натурфілософія та антропологічний поворот давньогрецької філософії

Навчальна мета заняття: сформувати цілісне уявлення про зародження і первинний етап розвитку античної філософії, розкрити його значення для подальшого розвитку європейської філософської та наукової думки.

Час проведення: 2 години.

Навчальні питання:

1. Загальна характеристика античної філософської думки, її всесвітньо-історичне значення
2. Онтологічна проблематика у досократівський період.
3. «Поворот» до проблем людини : софісти та Сократ.

Методичні вказівки:

Готуючись до цього заняття, слід, перш за все, зрозуміти той факт, що під поняттям «антична філософія» розуміється велика кількість філософських вчень, що існували в Стародавній Греції та Римі, починаючи з VI ст. до Р.Х. Вона пройшла більш ніж 1000-річний період свого існування та значний еволюційний шлях у своєму розвитку від перших натуралістичних уявлень про природу до глибоко теоретичних та філософсько-містичних вчень кінцевого періоду.

Приступаючи до вивчення *першого* питання, курсантам слід звернути увагу на умови виникнення античної філософії, її джерела, особливості, періодизацію античної філософії, характерну проблематику кожного етапу, її відмінність від філософської проблематики Стародавнього Сходу.

При вивченні *другого* питання курсантам слід мати на увазі, що філософія почалася з намагання пояснити Космос з нього самого. Тому логічно, що вихідною ідеєю, з якої починається історія філософії, стала ідея пошуку першооснови всього сущого в самій природі. Слід показати різноманітність підходів для осмислення світу (пошук першоначал; вчення про абсолютність буття; спроба діалектичного підходу до розуміння світу).

При вивченні *третього* питання слід звернути увагу на особливості осмислення проблеми людини в античній філософії. Необхідно розкрити сутність поглядів софістів, звернувши увагу на їх вчення про істину. У полеміці з софістами, цими «платними вчителями мудрості», спочатку поділяючи їх погляди, створив своє вчення Сократ, який є славнозвісним через свій метод філософського мислення – майєвтику. Розкрийте його. Дайте аналіз головних понять сократівської філософії – понять Блага і Добродітності, а також погляди Сократа на знання й істину.

При підготовці до цього заняття, крім лекційного матеріалу, слід використовувати основну та додаткову літературу, першоджерела з античної філософії з оригінальними текстами античних авторів.

Теми цільових виступів:

1. Ідея закону (номос) у античній думці.
2. Етична філософія Сократа (на прикладі «Апології Сократа»)

Теми рефератів:

Етичні та естетичні ідеали античності
Філософські погляди Геракліта
Піфагорейська модель світу

Космологічна суперечка Геракліта і Зенона про (не)змінність буття

Тема есе

Роздуми над апоріями Зенона

Творчі завдання для роботи в малих групах:

«Будь-які речі, які доступні нашому пізнанню, володіють числами, й ніщо не може бути ані зрозумілим, ані пізнаним без обрахунку». Які спостереження привели піфагорейців до такого переконання? Чому у їх розумінні числа були формою Всесвіту?

Про Фалеса як філософа першим згадує Арістотель. У «Метафізиці» читаємо: *«З тих, хто першим зайнявся філософією, більшість вважало початком усіх речей одні лише початки у вигляді матерії: те, з чого складаються всі речі, з чого першого вони виникають і в що в результаті відходять, причому основне перебуває, а за властивостями своїми змінюється, це вони і вважали елементом і початком речей, і тому вони вважали, що ніщо не виникає і не гине, бо подібна основна природа завжди зберігається... Кількість і форму для такого начала не всі вказують однаково, але Фалес – родоначальник такого роду філософії – вважає її водою». У якій сучасній теорії втілюється таке уявлення про природу, але на новому рівні?*

«Єдине, що (я) знаю, це те, що нічого не знаю...». Прокоментуйте. Чому цей афоризм Сократа містить в собі іронію?

Сократ вважав, що пізнавши себе, людина пізнає, що є добро, а що зло, а коли це станеться, вона буде робити тільки добро. Все зло у цьому світі від незнання. Людина робить зло, бо не знає, що це зло. Чи поділяєте думку Сократа? Відповідь обґрунтувати.

Література

Основна:

1. Киричок О. Б. Філософія: Навч. посібник для студентів ВНЗ. – Полтава: РВВ ПДАА, 2010.- с.39-44.
2. Кривуля О. М. Філософія: Навчальний посібник.- Х.:ХНУ ім.. Каразіна, 2010. – С.64-82.
3. Петрушенко В.Л. Філософія [Текст]: Навчальний посібник (в 2-х частинах). - Львів.: Новий Світ-200, 2011. - С. 59-68.
4. Практикум з філософії. - Х.:ХНУВС,2011. –С.84-98.

Додаткова література:

1. Антологія сучасної аналітичної філософії, або жук залишає коробку / За ред. А. Синиці. – Л.:Літопис, 2014. – 374 с.
2. Антологія сучасної філософії науки, або усмішка ASIMO / за ред.В.П. Мельника та А.С.Синиці. – Львів, 2017.
3. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни Філософії. - Мала академія Наук України, 2017. - 238
4. Баррі Левер - «Філософія за 30 секунд» (пер. Маркіян Оліверник)- Київ:

BookChef ,2020 –160 ст.

5. Індійська філософія (під ред.. Т. Кононенко). – Харків: Фоліо, 2019-144 ст.
6. Гринів О. Історія української філософії / лег Гринів. – Львів : Тріада 11.плюс, 2015. – 302 с.
7. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. В 4 т. – Київ: Дух і літера,2017.

Семінарське заняття № 4: Антична філософія: період класики та еллінізму.

Навчальна мета заняття: ознайомити курсантів з основними ідеями сократичних шкіл, порівняти онтологічні системи класичних шкіл античної філософії, що заклали підґрунтя європейської філософії.

Час проведення: 2 години.

Навчальні питання:

1. Сократичні школи: загальна характеристика.
2. Філософські погляди Платона.
3. Метафізика Арістотеля. Вчення про державу.
4. Філософія епохи еллінізму.

Методичні вказівки:

При вивченні *першого* питання курсантам слід звернути увагу на чисельність сократичних шкіл, що різнились своїми філософськими ідеями. Особливу увагу слід приділити кінікам, звернувши увагу на обґрунтування та практику кінізму.

Вивчаючи *друге та третє* питання, розкрийте основні положення філософії Платона: платонівське вчення про ідеї, а також його вчення про державу та концепцію пізнання як пригадування. Необхідно показати, що Платон був засновником об'єктивного ідеалізму. При цьому варто з'ясувати, чому найвеличніший філософ античності Арістотель не прийняв платонівське вчення про ідеї і, намагаючись подолати дуалізм речі й ідеї, фактично створює нове протиставлення – між матерією та формою. Особливу увагу слід звернути також на проблему виникнення та розвиток соціально-політичних ідей Арістотеля, розглядаючи їх у контексті загальнофілософських поглядів автора.

При розгляді *четвертого* питання курсантам треба звернути увагу на останній період розвитку античної філософії в усьому розмаїтті його шкіл та напрямів. При цьому слід зрозуміти, що філософські вчення, які виникли в епоху еллінізму, являються, по суті, переносом на римське підґрунтя епікуреїзму, стоїцизму та скептицизму. Необхідно дати короткий аналіз кожного з них.

При підготовці до цього заняття, крім лекційного матеріалу, слід використовувати основну та додаткову літературу, першоджерела з античної філософії з оригінальними текстами античних авторів.

Теми цільових виступів:

1. Пізнання як пригадування (на основі «Менона» Платона)

2. Зміст поняття про справедливість у Платона (на основі «Держави» Платона)

Теми рефератів:

1. Філософські погляди кініків.
2. Злочин та покарання у творах Платона
3. Співвідношення душі і тіла у Платона (на основі «Федона»)
4. Світогляд стоїка (на прикладі «Листів до Луцілія» Сенеки)
5. Античний скептицизм.
6. Неоплатонізм – остання філософська течія античності

Теми есе

1. Місце та призначення філософа (на основі «Держави» Платона)
2. Концепція платонівського кохання (на основі «Бенкету» Платона)
3. Суть і значення принципу «золотої середини» (на прикладі «Нікомахової етики» Арістотеля)
4. Цноти у розумінні Арістотеля (на основі уривків з «Нікомахової етики»)

Творчі завдання для роботи в малих групах:

Подискутуйте з Платоном над його обґрунтуванням первинності світу ідей (Платон виходив із двох положень: 1) річ смертна, її можна знищити, але ідея, поняття речі незнищені; 2) ставлячи питання, чим, наприклад, камінь відрізняється від води, Платон відповідав: не матерією, бо обидва ці явища матеріальні, але своїм особливим смислом, а смисл явища утворює поняття).

Платон у «Державі» визначив, що справедливість є доброчинністю; існує гармонія таких трьох доброчинностей:

1. Мудрість.
2. Мужність та справедливість.
3. Помірність (слухняність). Які доброчинності виділили б ви?

Платон мовив: *«Мислити (про) те, що правдиве, відчувати те, що прекрасне, та кохати те, що добре – у цьому цілі розумного життя»*. Поясніть, як цей філософ розумів зв'язки поміж правдою, красою та добром. На чому полягав його ідеал калокагатії (з гр. kalos – гарний, agathos – добрий)?

«Платон мені товариш, але істина дорожча (amicus Plato, sed magis amica veritas)», - казав Арістотель. У чому принципова відмінність філософських поглядів Платона та Арістотеля?

Пригадайте «метафору печери» Платона. В чому полягає різниця між людськими припущеннями й правдивим знанням?

Яку роль у людському та спільнотному житті, згідно з Арістотелем, відіграє «катарсис» (katharsis – очищення)? З якої сфери людської діяльності філософ запозичив цей термін?

Література

Основна:

1. Киричок О. Б. Філософія: Навч. посібник для студентів ВНЗ. – Полтава: РВВ ПДАА, 2010.- с.44-61.
3. Кривуля О. М. Філософія: Навчальний посібник.- Х.:ХНУ ім.. Каразіна, 2010. – С.82-111.
4. Петрушенко В.Л. Філософія [Текст]: Навчальний посібник (в 2-х частинах). - Львів.: Новий Світ-200, 2011. - С. 68-79.
5. Практикум з філософії . - Х.:ХНУВС,2011. – С.98-118.

Додаткова література:

1. Антологія сучасної аналітичної філософії, або жук залишає коробку / За ред. А. Синиці. – Л.:Літопис, 2014. – 374 с.
2. Антологія сучасної філософії науки, або усмішка ASIMO / за ред.В.П. Мельника та А.С.Синиці. – Львів, 2017.
3. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни Філософії. - Мала академія Наук України, 2017. - 238 с
4. Баррі Левер - «Філософія за 30 секунд» (пер. Маркіян Оліверник)- Київ: BookChef ,2020 –160 ст.
5. Індійська філософія (під ред.. Т. Кононенко). – Харків: Фоліо, 2019-144 ст.
6. Гринів О. Історія української філософії / лег Гринів. – Львів : Тріада 11.плюс, 2015. – 302 с.
7. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. В 4 т. – Київ: Дух і літера,2017.

Семінарське заняття № 5: . Середньовічна філософія та філософія епохи Відродження – генеза нового типу світорозуміння.

Навчальна мета заняття: створити цілісне уявлення про систему, проблематику і напрямки філософії доби Середньовіччя та Відродження, сформулювати уявлення про нові принципи підходу до розуміння людини та її місця в суспільстві.

Час проведення: 2 години.

Навчальні питання:

1. Основні риси філософії середньовіччя. Апологетика і патристика.
2. Загальна характеристика схоластики.
3. Італійський гуманізм і його філософські основи.
4. Натурфілософія Відродження

Методичні вказівки:

Вивчаючи основні положення європейської середньовічної філософії, слід мати на увазі те, що філософія цього періоду була тісно пов'язана з християнською релігією, яка не тільки задавала основні проблеми, стиль та форму філософствування, але й давала канонічний текст – Біблію, що підлягав філософському тлумаченню та інтерпретації. Разом з тим, в епоху середньовіччя стали предметом розгляду деякі проблеми, що були сформовані в попередній період, зокрема, формальна логіка, розроблена в загальних рисах Арістотелем, дослідження стоїків, деякі ідеї Платона та неоплатонізму. Готуючись до семінарського заняття, слід приділити увагу

питанням співвідношення віри та розуму, обґрунтування буття Бога, з'ясувати суть спору про універсалії.

Головною ознакою доби Відродження був гуманізм. З'ясуйте суть цього поняття, його походження, охарактеризуйте основні ідеї найвидатніших представників італійського гуманізму та ренесансної натурфілософії.

Теми цільових виступів:

1. Ренесансні соціально-політичні вчення.
2. Філософський сенс та культурно-історичне значення Десяти божих заповідей, даних Моїсею

Теми рефератів:

1. Співвідношення віри та розуму в філософії Тертуліана.
2. Проблема гріховності людини в «Сповіді» Августина Аврелія.
3. Сенс життя людини за «Сповіддю» Августина Аврелія.
4. Тема найкращого державного устрою в «Утопії» Т. Мора
5. Середньовічні філософські концепції держави та права (за творами Августина Аврелія «Про град Божий» та Фоми Аквінського «Правління володарів»)

Тема есе

1. Мудрість та її «вороги» (на прикладі фрагментів з «Похвали Глупоті» Е. Роттердамського)

Творчі завдання для роботи в малих групах:

«Вірую, аби пізнати; пізнаю, аби вірити (Credo ut intelligam; intelligo ut credam). Яким чином висловлений принцип вплинув на подальший розвиток середньовічної філософії? У відповіді використайте з цією метою погляди св. Томи Аквінського про віру та розум.

У Середньовіччі найбільш знаною працею св. Августина була «Про Град Божий». Сьогодні найчастіше читається його «Сповідь». Спробуйте пояснити причину змін у симпатіях читачів: чому людина середньовіччя частіше зазірала до «Граду Божого», а сучасна людина – до «Сповіді»?

Св. Августин твердив, що *«зло є лише браком добра»*. Напишіть аргументи «за» і «проти» цієї тези. Чи це переконання пояснює усі ситуації, коли маємо справу зі злом?

Мислитель епохи Відродження Піко делла Мірандола писав: *«Людина може як опуститися до низинного стану тварини, так і піднятися до ангельської досконалості. В останньому випадку вона гідна похвали, тому що у своїх діяннях здійснюється до Бога»*. Виділіть нові думки про природу і сутність людини, що тут пролунали. Який ідеал людини взагалі?

Література

Основна:

1. Киричок О. Б. Філософія: Навч. посібник для студентів ВНЗ. – Полтава: РВВ ПДАА, 2010.- с.61-90.
2. Кривуля О. М. Філософія: Навчальний посібник.- Х.:ХНУ ім.. Каразіна, 2010. – С.111-147.
3. Ма'кьявеллі Нікколо. Флорентійські хроніки. Державець. – К.: Основи. – 492 с.
4. Петрушенко В.Л. Філософія [Текст]: Навчальний посібник (в 2-х частинах). - Львів.: Новий Світ-200, 2011. - С. 79-116.
8. Практикум з філософії. - Х.:ХНУВС,2011. – С.118-123; 143-151.

Додаткова література:

1. Антологія сучасної аналітичної філософії, або жук залишає коробку / За ред. А. Синиці. – Л.:Літопис, 2014. – 374 с.
2. Антологія сучасної філософії науки, або усмішка ASIMO / за ред.В.П. Мельника та А.С.Синиці. – Львів, 2017.
3. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країниФілософії. - Мала академія Наук України, 2017. - 238
4. Баррі Левер - «Філософія за 30 секунд» (пер. Маркіян Оліверник)- Київ: BookChef ,2020 –160 ст.
5. Індійська філософія (під ред.. Т. Кононенко). – Харків: Фоліо, 2019-144 ст.
6. Гринів О. Історія української філософії / лег Гринів. – Львів : Тріада 11.плюс, 2015. – 302 с.
7. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. В 4 т. – Київ: Дух і літера,2017.

Семінарське заняття № 6: Філософія Нового часу.

Навчальна мета заняття полягає в знайомстві з видатними філософами Нового часу; розумінні соціально-політичних та загальнокультурних витоків, які обумовили їх погляди.

Час проведення: 2 години.

Навчальні питання:

1. Особливості духовних процесів в європейській культурі Нового часу.
2. Емпіризм Ф. Бекона. Новий органон пізнання.
3. Раціоналізм Р. Декарта. Правила для керівництва розуму.

Методичні вказівки:

Вивчаючи західноєвропейську філософію XVII ст., необхідно звернути увагу на ті соціокультурні процеси, котрі визначили обличчя даної епохи. Це, перш за все, наукова революція та формування буржуазного громадянського суспільства. Цими чинниками зумовлене домінування у філософській думці Нового часу гносеологічної проблематики (зокрема пошуків найефективнішого методу пізнання), а також питань соціально-філософського напрямку. Працюючи над темою цього семінарського заняття, слід з'ясувати сутність раціоналізму та емпіризму як протилежних, але взаємообумовлених напрямів гносеології. Емпіризм – це такий

філософський напрям, який визнає чуттєвий досвід основним джерелом і змістом знань. Раціоналізм – це філософський напрям, який визнає розум основою пізнання. Раціоналізм протистоїть як ірраціоналізму, так і емпіризму.

Особливої уваги заслуговує також проблема пошуків методу, яку сформулював Ф. Бекон, та намагалися вирішити практично всі філософи цього періоду. Слід також підкреслити ту думку, що саме в період Нового часу з'являються головні течії соціально-політичної думки, які пізніше набувають більш глибокого розвитку та стають орієнтирами практичної політики. В першу чергу тут треба звернути увагу на ідеї засновника сучасного лібералізму Дж. Локка та його послідовників.

При підготовці до цього заняття, крім учбової та монографічної літератури, слід ознайомитись з оригінальними текстами філософів Нового часу та стилем їх філософствування.

Теми цільових виступів:

1. Рене Декарт «Правила для керівництва розуму»: етапи шляху пізнання
2. Природне право та природний закон за творами Т. Гоббса «Левіафан» і Дж. Локка «Про державне правління»

Теми рефератів:

1. Значення гіпотетико-дедуктивного методу як стратегії розслідування та розкриття правопорушення.
2. Філософія людини у Б. Паскаля.
3. Трактатування громадянського суспільства і правової держави у Дж. Локка.
4. Концепція суспільства і держави у Б. Спінози.

Тема есе

Про велич і жалюгідне становище людини (на прикладі вибраних статей з «Думок про людину» Б.Паскаля).

Творчі завдання для роботи в малих групах:

Одне із життєвих правил Р. Декарта звучить так: *«Перемагати швидше себе самого, ніж долю, і змінювати швидше свої бажання, ніж світовий порядок; вірити, що немає нічого, що було б цілком нам підвласне, за винятком наших думок»*. Проаналізуйте цей вислів.

«Людина – машина», - стверджував в однойменному творі Ламетрі. «Людина – не машина», заперечував йому Дідро. Які світоглядні установки щодо людини тут задані?

Що хотів сказати Ф. Бекон цим висловом: *«Знання – сила» – ось дороговказ у проясненні завдань і цілей самої філософії?*

Обґрунтуйте ідеї Р. Декарта, згідно з якими не можна того сприймати на віру, в чому з очевидністю не впевнений. Уникати всякого поспіху упередження та включати до своїх суджень тільки те, що уявляється розуму настільки ясным і чітким, що ніяк не зможе дати приводу до сумніву. У чому відмінність розуміння віри в Р. Декарта та середньовічних філософів?

Література

Основна:

1. Киричок О. Б. Філософія: Навч. посібник для студентів ВНЗ. – Полтава: РВВ ПДАА, 2010.- с.90-105.
2. Кривуля О. М. Філософія: Навчальний посібник.- Х.:ХНУ ім.. Каразіна, 2010. – С.147-175.
3. Петрушенко В.Л. Філософія [Текст]: Навчальний посібник (в 2-х частинах). - Львів.: Новий Світ-200, 2011. - С. 116-137.
7. Практикум з філософії. - Х.:ХНУВС,2011. – С. 170-172, 174-178..

Додаткова література:

1. Антологія сучасної аналітичної філософії, або жук залишає коробку / За ред. А. Синиці. – Л.:Літопис, 2014. – 374 с.
2. Антологія сучасної філософії науки, або усмішка ASIMO / за ред.В.П. Мельника та А.С.Синиці. – Львів, 2017.
3. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країниФілософії. - Мала академія Наук України, 2017. - 238
4. Баррі Левер - «Філософія за 30 секунд» (пер. Маркіян Оліверник)- Київ: BookChef ,2020 –160 ст.
5. Індійська філософія (під ред.. Т. Кононенко). – Харків: Фоліо, 2019-144 ст.
6. Гринів О. Історія української філософії / лег Гринів. – Львів : Тріада 11.плюс, 2015. – 302 с.
7. Європейський словник філософії: Лексикон неперекладностей. В 4 т. – Київ: Дух і літера,2017.

Семінарське заняття № 7: Німецька класична філософія.

Навчальна мета заняття: вивчення основних положень філософських вчень представників німецького класичного ідеалізму, їх зв'язку з передуючим філософським процесом та впливом на світову філософію наступного періоду.

Час проведення: 2 години.

Навчальні питання:

1. Німецький ідеалізм як оригінальна ідейна течія і певне завершення класичної західної філософії
2. Філософське та морально-правове вчення І.Канта
3. Філософська система і метод Гегеля

Методичні вказівки:

Вивчаючи класичну німецьку філософію, треба звернути увагу на висвітлення сутнісних рис, внутрішніх протиріч, новизни та історичних досягнень цієї школи. Німецька класична філософія – це філософська традиція, представлена вченнями видатних німецьких мислителів XVIII – XIX ст.: І. Канта, Й. Г. Фіхте, Ф. В. Й. Шеллінга, Г. В. Ф. Гегеля та Л. Фейєрбаха. Цих філософів споріднює зміщення центру дослідження від об'єкта до суб'єкта, від природи до історії та культури. Слід акцентувати увагу на такому досягненні цієї філософської школи, як розробка нею діалектичного методу пізнання. Найбільш розвиненого вигляду діалектика набула у Гегеля, у методі якого під ідеалістичною оболонкою діалектики

понять містилася ідея діалектики речей.

Готуючись до семінарського заняття, необхідно ознайомитись з основними філософськими творами головних представників німецького класичного ідеалізму, звернувши особливу увагу на морально-правове вчення І. Канта, викладене в «Філософії практичного розуму» та Г. Гегеля в його «Філософії права», а також зрозуміти зв'язок цих вчень з загальнофілософськими теоріями цих авторів.

Слід також приділити увагу питанням впливу німецького ідеалізму на подальший розвиток європейської і світової філософії, який проходив або в руслі його критики, або апологетики та подальшого розвитку, зокрема у вигляді неокантіанства та неогегельянства.

Теми цільових виступів:

1. І. Кант про взаємозв'язок права, моралі і політики.
2. Прояснення поняття «свобода» в концепціях німецьких класиків.

Теми рефератів:

1. «Коперніканський поворот» Канта
2. Етика Канта та його філософська антропологія
3. Філософія права Гегеля
4. Філософія права і моралі Фіхте

Тема есе:

«Людина людині - Бог» (Л. Фейєрбах)

Творчі завдання для роботи в малих групах:

І. Кантові належить одне з формулювань категоричного імперативу: *«Чини так, щоб максима твоєї волі повсякчас могла заразом правити за принцип загального законодавства»*. Що таке категоричний імператив? Чи актуальний він сьогодні? Яке ваше ставлення до нього?

Література

Основна:

1. Киричок О. Б. Філософія: Навч. посібник для студентів ВНЗ. – Полтава: РВВ ПДАА, 2010.- с.112-125.
2. Кривуля О. М. Філософія: Навчальний посібник.- Х.:ХНУ ім.. Каразіна, 2010. – С.189-252.
3. Петрушенко В.Л. Філософія [Текст]: Навчальний посібник (в 2-х частинах). - Львів.: Новий Світ-200, 2011. - С. 137-158.
4. Практикум з філософії. - Х.:ХНУВС,2011. – С. 198-231.

Додаткова література:

1. Антологія сучасної аналітичної філософії, або жук залишає коробку / За ред. А. Синиці. – Л.:Літопис, 2014. – 374 с.
2. Антологія сучасної філософії науки, або усмішка ASIMO / за ред.В.П. Мельника та А.С.Синиці. – Львів, 2017.
3. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні

- подорожі до країни Філософії. - Мала академія Наук України, 2017. - 238
4. Баррі Левер - «Філософія за 30 секунд» (пер. Маркіян Оліверник)- Київ: BookChef ,2020 –160 ст.
  5. Індійська філософія (під ред.. Т. Кононенко). – Харків: Фоліо, 2019-144 ст.
  6. Гринів О. Історія української філософії / лег Гринів. – Львів : Тріада 11.плюс, 2015. – 302 с.
  7. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. В 4 т. – Київ: Дух і літера, 2017.

Семінарське заняття № 8: Некласична філософія на Заході.

Навчальна мета заняття полягає в знайомстві з основними ідеями та напрямками неklasичної філософії на Заході.

Час проведення: 2 години.

Навчальні питання:

1. Криза класичного типу філософування у Західній Європі (причини, форми прояву)
2. Позитивізм і марксизм як опозиція новоєвропейській філософській класиці
3. Основні течії західної неklasичної філософії:
  - а) «філософія життя»;
  - б) психоаналіз
  - в) екзистенціалізм

Методичні вказівки:

Вивчаючи тему, курсанти мають зрозуміти що, ретроспективний погляд на західну філософію кінця XIX – XX століть передбачає, перш за все, вивчення історичних та соціокультурних умов які склалися на той час у Західній Європі. Слід також звернути увагу на характерні ознаки часу, що породжували низку глибоких соціальних зрушень та вплинули на зміни філософського осмислення проблеми людини, суспільства, сенсу історії тощо. Починаючи з середини XIX ст. філософська думка Заходу розкололась. Виявилась криза класичного стилю філософування. Вона постала у формі дилеми: раціоналізм – ірраціоналізм. Виявилась і опозиція сцієнтизму та антропологізму. У сцієнтистському напрямку розвивались позитивізм, неопозитивізм, постпозитивізм, марксизм, структуралізм; у антропологічному – філософія життя, психоаналіз, екзистенціалізм, персоналізм.

Готуючись до семінарського заняття, необхідно ознайомитись з основними філософськими творами головних представників неklasичної філософії.

Теми цільових виступів:

1. Імморалізм та надлюдина у розумінні Ф. Ніцше.
2. К. Маркс: матеріалістичне розуміння історії

Теми рефератів:

1. Гуманізм і свобода у атеїстичному та релігійному різновидах екзистенціалізму.
2. Принципи «філософії життя» у поглядах А. Бергсона.
3. Нігілізм у європейському світогляді: причини та суть (на прикладі

концепції Ф. Ніцше)

4. Суть та значення абсурду (на прикладі одного з творів А. Камю: «Чума», «Міф про Сізіфа»).
5. Психологічний підхід: за і проти (на прикладі «Вступу до психоаналізу» З. Фрейда)
6. Потенціали та обмеження людської пам'яті (на прикладі «Тлумачення сновидень» К.-Г. Юнга)
7. Архетипи колективного несвідомого К.-Г. Юнга (аналіз вибраного уривку)
8. Постмодернізм як течія сучасної філософії

Теми есе:

1. Про свободу і приреченість у розумінні Ж.-П. Сартра (на прикладі одного з трактатів, напр. «Нудоти»).
2. Людина як самоціль суспільного розвитку: комуністичний ідеал і реальність

Творчі завдання для роботи в малих групах:

«Не свідомість визначає життя, а життя визначає свідомість». Прокоментуйте думку К. Маркса і Ф. Енгельса, висловлену в Німецькій ідеології». Чи згодні ви з нею?

Порівняйте наступні два висловлення російського релігійного філософа М. Бердяєва: 1) *«Техніка є виявленням сили людини, її величю положення у світі. Вона свідчить про людську творчість і винахідливість і повинна бути*

Названа цінністю і благом». 2) *«У світі техніки людина перестає жити притуленою до землі, оточеною рослинами і тваринами. Вона живе в новій металевій дійсності, дихає іншим, отруєним повітрям. Машина вбиває діє на душу ... Техніка раціоналізує людське життя, але раціоналізація ця має ірраціональні наслідки».* Що тривожить мислителя? Що значить «ірраціональні наслідки» раціональної діяльності людини? У чому їхня небезпека?

Вставте пропущені слова: Якщо у Гегеля вся дійсність – це раціональний об'єктивний Дух, то у Шопенгауера – це сліпа, ..., ... і ... .., яка породжує ... . Подібно Шопенгауєру, Ніцше тлумачить дійсність як ..., яка народжує , однак він веде мову не тільки про світову, але й про людську .... Ця є, насамперед, «... до влади». Таке прагнення розглядається філософом як цілком «природне», а все те, що заважає йому, повинне бути відкинутим. У майбутньому має з'явитися ..., яка не соромитиметься своєї до влади.

Література

Основна:

1. Киричок О. Б. Філософія: Навч. посібник для студентів ВНЗ. – Полтава: РВВ ПДАА, 2010.- с.129-141, 146-152, 160-163.
2. Кривуля О. М. Філософія: Навчальний посібник.- Х.:ХНУ ім.. Каразіна, 2010. – С.289-300, 320-322..
3. Петрушенко В.Л. Філософія [Текст]: Навчальний посібник (в 2-х частинах). - Львів.: Новий Світ-200, 2011. - С. 137-158.

5. Практикум з філософії. - Х.:ХНУВС,2011. – С. 233-242, 260-265.

Додаткова література:

1. Антологія сучасної аналітичної філософії, або жук залишає коробку / За ред. А. Синиці. – Л.:Літопис, 2014. – 374 с.
2. Антологія сучасної філософії науки, або усмішка ASIMO / за ред.В.П. Мельника та А.С.Синиці. – Львів, 2017.
3. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країниФілософії. - Мала академія Наук України, 2017. - 238
4. Баррі Левер - «Філософія за 30 секунд» (пер. Маркіян Оліверник)- Київ: BookChef ,2020 –160 ст.
5. Індійська філософія (під ред.. Т. Кононенко). – Харків: Фоліо, 2019-144 ст.
6. Гринів О. Історія української філософії / лег Гринів. – Львів : Тріада 11.плюс, 2015. – 302 с.
7. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. В 4 т. – Київ: Дух і літера,2017.

Семінарське заняття № 9: Розвиток філософської думки в Україні

Навчальна мета заняття полягає в з'ясуванні основних характеристик та етапів розвитку української філософії, починаючи з XI ст.; в засвоєнні основних положень філософських вчень провідних філософів XVIII - поч. XX ст.

Час проведення: 2 години.

Навчальні питання:

1. Загальна характеристика основних етапів розвитку філософської думки в Україні
2. Життя та творчість Г.С. Сковороди.
3. Київська релігійно-філософська школа. П. Д. Юркевич.
4. Філософські ідеї у творчості діячів української культури

Методичні вказівки:

Готуючись до цього заняття, слід перш за все з'ясувати особливості української ментальності, яка обумовлює основні стилі філософствування в Україні з найдавніших часів до наших днів та основні їх проблеми: відсутність суворої раціоналістичної системності, екзистенційний характер, перевага моральної проблематики. Все це дозволило П. Д. Юркевичу назвати українську філософію «філософією серця». Останнє зовсім не означає, що тут не торкаються інших проблем філософії: онтології, гносеології, соціальної філософії, етики і т.ін. Українська філософія кінця XIX – поч. XX ст. за рівнем свого філософствування та обсягу проблем, що розглядаються, стоїть вже на рівні світової філософії.

Розглядаючи філософію Сковороди, треба звернути увагу на те, що філософська проблематика його має релігійно-філософський характер, нерозривно пов'язана із зверненнями до Біблії та християнської традиції. Треба також розглянути вчення про три світи, згідно з яким існують три специфічні види буття: макрокосм, мікрокосм і символічний світ – Біблія.

Людина – це мікрокосм, що є невід’ємною частиною макрокосму. Зв’яжіть ці ідеї з проблематикою доби Відродження.

Висвітлюючи філософські ідеї діячів української культури, слід звернути увагу на національну ідею, яка увібрала в себе етнопсихологічні і суспільно-політичні характеристики, суперечливо-драматичний аспект самоусвідомлення народу як нації.

Для засвоєння основних положень філософських вчень провідних українських філософів XVIII - поч. XX ст. слід ознайомитись з їх оригінальними текстами.

Теми цільових виступів:

1. Традиції вітчизняної філософсько-правової думки: Б.Кістяківський.
2. Вчення про ноосферу В. Вернадського

Теми рефератів:

1. Філософська думка часів Київської Русі
2. Етичні принципи у «Повчанні дітям» Володимира Мономаха.
3. Просвітництво в Києво-Могилянській Академії
4. Філософія Й. Б. Шада
5. Соціально-філософські погляди М. Драгоманова.
6. Соціально-філософські погляди В. Винниченка

Тема есе:

Роздуми мандрівного філософа про щастя людини

Творчі завдання для роботи в малих групах:

Слово «філософія» уперше з'явилося на українській землі за часів правління Ярослава Мудрого (1019-1054). Перше визначення філософії дається у «Пространному житії Костянтина-Кирила філософа»: *«Знание вещей божественных и человеческих, насколько может человек приблизиться к Богу, что учит человека делами своими быть по образу и подобию сотворившего его»*. Прокоментуйте це визначення.

У «Ізборнику Святослава» (1073) мудрість визначається як *«мудростьное житіє»*. Як Ви це розумієте? Яке б визначення мудрості запропонували Ви?

Проаналізуйте вислови Г.С.Сковороди:

«Як купці вживають застережних заходів, аби у вигляді добрих товарів не придбати поганих і зіпсованих, так і нам слід якнайретельніше пильнувати, щоб, обираючи друзів, цю найліпшу окрасу життя, більше того – неоціненний скарб, через недбальство не натрапити на щось підроблене...

Не все те отрута, що неприємне на смак.

Добрий розум робить легким будь-який спосіб життя.

Бери вершину та матимеш середину.

З усіх утрат втрата часу найтяжча».

Література

Основна:

1. Киричок О. Б. Філософія: Навч. посібник для студентів ВНЗ. – Полтава: РВВ ПДАА, 2010.- с.184-196; 198-207.
2. Кривуля О. М. Філософія: Навчальний посібник.- Х.:ХНУ ім.. Каразіна, 2010. – С.252-274.
3. Петрушенко В.Л. Філософія [Текст]: Навчальний посібник (в 2-х частинах). - Львів.: Новий Світ-200, 2011. - С. 209-245.
4. Попович М. Григорій Сковорода: філософія свободи. – К.: Майстерня Білецьких, 2010. – 258с.
7. Практикум з філософії. - Х.:ХНУВС,2011. – С. 117-124, 133-141, 161-168.
8. Сковорода Г. С. Світ ловив мене, та не впіймав. – Харків: Фоліо, 2006. – С. 64-172.

Додаткова література:

1. Антологія сучасної аналітичної філософії, або жук залишає коробку / За ред. А. Синиці. – Л.:Літопис, 2014. – 374 с.
2. Антологія сучасної філософії науки, або усмішка ASIMO / за ред.В.П. Мельника та А.С.Синиці. – Львів, 2017.
3. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни Філософії. - Мала академія Наук України, 2017. - 238 с
4. Баррі Левер - «Філософія за 30 секунд» (пер. Маркіян Оліверник)- Київ: BookChef ,2020 –160 ст.
5. Індійська філософія (під ред.. Т. Кононенко). – Харків: Фоліо, 2019-144 ст.
6. Гринів О. Історія української філософії / лег Гринів. – Львів : Тріада 11.плюс, 2015. – 302 с.
7. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. В 4 т. – Київ: Дух і літера,2017.

Семінарське заняття № 10: Філософський зміст проблеми буття

Навчальна мета заняття полягає в уясненні еволюції філософських ідей про буття, розумінні специфіки онтологічних поглядів на різних етапах розвитку історії філософії; в засвоєнні категоріального апарату, за допомогою якого висвітлюються проблеми метафізики

Час проведення: 2 години.

Навчальні питання:

1. Буття як філософська категорія. Проблема буття в історико-філософському окресленні.
2. Простір і час як найзагальніші форми буття.
3. Філософське поняття руху. Рух і розвиток. Прогрес і регрес. Культурні виміри прогресу.

Методичні вказівки:

Готуючись до цього заняття, курсантам варто уяснити, що проблема буття – центральна в філософії. Вчення про буття називається онтологією. З цього поняття починаються майже всі філософські системи в світовій філософії. Виходячи з цього, необхідно дати визначення буття, підкреслити його статус як гранично широкого і найабстрактнішого поняття,

охарактеризувати простір і час як найзагальніші форми буття. Необхідно підкреслити, що в філософії склалися два підходи до розуміння простору і часу – субстанційний (Демокрит, Епікур) і реляційний (Арістотель, Лейбніц, Гегель). Прибічники першого вважали, що простір і час, як і сама матерія являються окремими реальностями, самостійними субстанціями. Реляціоністи розуміли простір і час як відношення, котрі виникають через взаємодію матеріальних об'єктів. Сьогодні більш привабливим виглядає реляційний підхід. Спираючись на наукові факти, спробуйте довести це.

Висвітлюючи останнє питання, перелікуйте форми руху, котрі зазвичай виділяються у філософії: механічна, фізична, хімічна, біологічна, соціальна. Таким чином, кожному структурному рівню матерії властива своя форма руху. Всі вони взаємопов'язані та завжди взаємодіють. Покажіть це. Розкрийте зміст поняття «розвиток», охарактеризуйте напрямки розвитку, звернувши при цьому увагу на культурні виміри прогресу.

Теми цільових виступів:

Сучасна наука про рівні та форми виявлення буття
Глобальний еволюціонізм в сучасній картині світу.

Теми рефератів:

1. Простір і час у сучасних фізичних теоріях. Концепція мультиверсуму.
2. Простір і час у праві.
3. Поняття онтології права та її основні різновиди (Гегель, Маркс, Г.Кельзен).
4. Космос, природа, Бог. Онтологія і теологія.
5. Проблема штучного розуму.
6. Походження Всесвіту. Рівні організації універсуму.
7. Синергетика в пошуках нового світорозуміння.
8. Сучасна екологічна криза і шляхи її подолання.

Теми есе:

Стратегічні установки людства, що прагне зберегти себе і світ, у якому йому жити.

Ідеї ноосфери і коеволюції (за роботами В. Вернадського, М. Мойсеева).

Творчі завдання для роботи в малих групах:

Органічна хімія виявила чотири органогенних елементи – (С) вуглець, Н (водень), О (кисень) і N (азот). Чи можуть вони виступати аналогами чотирьох «стихій» Емпедокла (вогонь, повітря, вода, земля)?

Прокоментуйте:

«Буття є, небуття зовсім немає» (Парменід).

«Небуття існує анітрошки не менше, ніж буття» (Арістотель).

Що мали на увазі давньогрецькі мислителі, говорячи про буття? Який зміст вони вкладали в ці поняття і який смисл у них вкладають сучасні філософи?

Серед дороги зустрілися дві людини, які тривалий час подорожували: один був згорбленими від ваги своєї ноші, інший йшов бадьоро.

- Що таке важке знаходиться на твоїх плечах, що ти ледве рухаєшся?– спитав другий мандрівник у першого.
  - Тягар життя, відповів перший з докором, що ще може нести людина?
  - Тільки те, що обере собі сама.
  - Яку ж ношу обрав ти собі?
  - Я обрав цей світ.
  - Але я не бачу твоєї ноші, і вона не гне твоєї спини.
  - Важко нести лише власний тягар, а цілий світ вміщається у долонях
- Прокоментуйте цей діалог. Що означають слова «світ вміщається у долонях»?

Література

Основна:

1. Киричок О. Б. Філософія: Навч. посібник для студентів ВНЗ. – Полтава: РВВ ПДАА, 2010.- с.208-221.
2. Кривуля О. М. Філософія: Навчальний посібник.- Х.:ХНУ ім.. Каразіна, 2010. – С.326-355.
3. Петрушенко В.Л. Філософія [Текст]: Навчальний посібник (в 2-х частинах). - Львів.: Новий Світ-200, 2011. - С. 245-266.

Додаткова література:

1. Антологія сучасної аналітичної філософії, або жук залишає коробку / За ред. А. Синиці. – Л.:Літопис, 2014. – 374 с.
2. Антологія сучасної філософії науки, або усмішка ASIMO / за ред.В.П. Мельника та А.С.Синиці. – Львів, 2017.
3. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни Філософії. - Мала академія Наук України, 2017. - 238 с
4. Баррі Левер - «Філософія за 30 секунд» (пер. Маркіян Оліверник)- Київ: BookChef ,2020 –160 ст.
5. Індійська філософія (під ред.. Т. Кононенко). – Харків: Фоліо, 2019-144 ст.
6. Гринів О. Історія української філософії / лег Гринів. – Львів : Тріада 11.плюс, 2015. – 302 с.
7. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. В 4 т. – Київ: Дух і літера,2017.

Квест «Філософія як особливий тип світогляду!»

Збираються усі команди.

Командам пропонується обрати капітана, придумати назву, слоган і підготувати виступ-презентацію щодо визначення місця філософії в житті правоохоронця (15 хв.).

Модератор пояснює правила гри.

Етап 1. Філософія – любов до мудрості

Виконання тестових завдань. Методи – інтелектуальна розминка.

(Перегляд відеофрагменту)

Чим більша кількість представників команди відповість на тестові завдання, тим більше залікових балів отримає команда і особисто кожен учасник.

Мікропідсумок — підрахунок залікових балів та оголошення проміжних результатів (проводиться після кожного етапу).

Етап 2. Філософія Стародавньої Греції

Із запропонованих слів скласти слова.

(Переможець на швидкість отримує 3 залікових бала)

овтїірогісфпа

лоашкїелеакьс

олшкаелмікатсь

імзмтао

сфіитос

циотсзім

оверїсткуепі

итзмицекпс

дорієпирмський

Мікропідсумок.

Етап 3 Філософія Середніх віків

(Методи: використання групового обговорення правильності та хронологічних часових рамок у вивченні етапів філософії Середньовіччя, круглий стіл)

Курсанти розв'язують кросворди. Кожна команда отримує стільки залікових балів, скільки правильних відповідей дали члени команди

Мікропідсумок.

Етап 4. Філософія Просвітництва

Команда підготовлює перелік термінів і впродовж 5-7 хвилин працює над їхньою змістовністю. Після закінчення відведеного часу, команда зачитує команді суперника змістовність, а команда суперника необхідно гадати, що це за термін

Мікропідсумок.

Етап 5. Людина та її місце в філософії

Курсантам пропонується назвати людину якій належить вислів та прокоментувати змістовність (команда-суперниця має право висловити власну думку).

- Неосмислене життя не варте того, щоб його прожити. ||, – **Сократ**.

- Наука – це організоване знання, мудрість – це організоване життя. ||, –

Іммануїл Кант.

- Недостатньо тільки отримати знання; їх треба застосувати.

Недостатньо тільки бажати; треба діяти. ||, – **Йоганн Вольфганг фон Гете**

- Є тільки один спосіб уникнути критики: нічого не робити, нічого не говорити і будьте ніким. -, – **Аристотель**.

- Не варто звинувачувати дитину в тому, що вона боїться темряви.
- Справжня трагедія – це коли доросла людина боїться світла.», – **Платон**.
- У всьому є своя краса, але не кожен може її побачити», – **Конфуцій**.
- Коли я звільняюся від того, хто я є, я стаю тим, ким я можу бути», – **ЛаоЦзи**.
- Спочатку визначтеся зі своєю ідеєю: поставте мету.
- Потім запасіться необхідними засобами для її досягнення: мудрістю, грошима, методами та матеріалами. І, нарешті, використовуйте всі свої кошти для досягнення мети», – **Аристотель**.
- Не важливо, як повільно ти просуваєшся, головне, щоби не зупинявся», – **Конфуцій**.
- Ніхто не зможе побудувати для Вас міст, на якому Ви повинні перетнути потік життя, ніхто, крім Вас самих.», – **Фрідріх Ніцше**.
- Мікропідсумок.

Підсумки змагання.

Підрахунок залікових балів та визначення команди - переможця

Література

Основна:

1. Петрушенко В.Л. Філософія [Текст]: Навчальний посібник (в 2-х частинах). - Львів.: Новий Світ-200, 2011. - С. 426-517.

Додаткова література:

1. Антологія сучасної аналітичної філософії, або жук залишає коробку / За ред. А. Синиці. – Л.: Літопис, 2014. – 374 с.
2. Антологія сучасної філософії науки, або усмішка ASIMO / за ред. В.П. Мельника та А.С. Синиці. – Львів, 2017.
3. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни Філософії. - Мала академія Наук України, 2017. - 238 с
4. Баррі Левер - «Філософія за 30 секунд» (пер. Маркіян Оліверник)- Київ: BookChef, 2020 – 160 ст.
5. Індійська філософія (під ред.. Т. Кононенко). – Харків: Фоліо, 2019-144 ст.
6. Гринів О. Історія української філософії / лег Гринів. – Львів : Тріада 11.плюс, 2015. – 302 с.
7. Європейський словник філософії: Лексикон неперекладностей. В 4 т. – Київ: Дух і літера, 2017.

Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна:

1. Петрушенко В.Л. Філософія [Текст]: Навчальний посібник (в 2-х частинах). - Львів.: Новий Світ-200, 2011. - С. 426-517.
2. Анатолій Лузан. Вступ до філософії.-- Київ: Центр навчальної літератури, 2019 – 136 ст.
3. Вступ до філософії (під ред.. Л. Л. Нікітін).— Київ: Центр навчальної літератури, 2020 – 256с

4. Філософія : підручник / Л. В. Губерський, В. П. Андрущенко, А. О. Баумейстер [та ін.]. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х. : Фоліо, 2018. – 621 с.
5. Філософія (Ігор Бичко, Віталій Табачковський, Ада Бичко, Володимир Ярошовець). – Київ: Центр навчальної літератури, 2019 – 648 ст.
6. Дахній А. Нариси історії західної філософії. – Львів, 2015.
7. Лой А.М., Бойченко М.І. та ін. Основи практичної філософії: Підручник. – Київ, 2016.
8. Філософія [Текст] : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / А. К. Бичко, І. В. Бичко [и др.]; ред. В.І. Ярошовець. - К. : Центр учбової літератури, 2010. - 648 с.
9. Філософія (Ігор Бичко, Віталій Табачковський, Ада Бичко, Володимир Ярошовець). – Київ: Центр навчальної літератури, 2019 – 648 ст.
10. Філософія для аспірантів : конспекти : навч.-метод. вид. / за ред. А. Синиці. – Львів : Ліга-Прес, 2017. – 90 с.
11. Козьмук Я., Задубрівська О. Філософія: навч. посіб. / Я. Козьмук, О.Задубрівська. - Чернівці : Рута, 2012. - 139 с.
12. Кулик О.В. Філософія : Навчальний посібник для вищих навчальних закладів III - IV рівнів акредитації/ О.В. Кулик. - Дніпропетровськ: Монолит, 2013. - 692 с
13. Основи філософії (під ред.. М. Шмиголь). – Київ: Центр навчальної літератури, 2019 – 412 ст.
14. Практикум з дисципліни "Філософія" для студентів 1 курсу всіх форм навчання всіх спеціальностей. – Київ: Центр навчальної літератури, 2020 – 184 ст.
15. Рижак Л. В. Філософія : підручник. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 650 с.
16. Філософія, логіка, філософія освіти. Кредитно-модульний курс. (під ред.. Л. Мозговий, Р.Додонова). – Київ: Центр учбової літератури, 2019-512 ст.

Додаткова література:

1. Тягло О.В., Кривуля О.М., Воропай Т.С. Філософія. Хронологічно-тематичний огляд. Навчальний посібник для юридичних вузів - Харків, ХНУВС, 2010. – 325 с
8. Антологія сучасної аналітичної філософії, або жук залишає коробку / За ред. А. Синиці. – Л.: Літопис, 2014. – 374 с.
9. Антологія сучасної філософії науки, або усмішка ASIMO / за ред. В.П. Мельника та А.С. Синиці. – Львів, 2017.
10. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни Філософії. - Мала академія Наук України, 2017. - 238 с
11. Баррі Левер - «Філософія за 30 секунд» (пер. Маркіян Оліверник)- Київ: BookChef , 2020 – 160 ст.
12. Індійська філософія (під ред.. Т. Кононенко). – Харків: Фоліо, 2019-144 ст.
13. Гринів О. Історія української філософії / лег Гринів. – Львів : Тріада

11.плюс, 2015. – 302 с.

14. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. В 4 т. – Київ: Дух і літера, 2017.
12. Петро Кралюк. Історія філософії України. – Київ: КНТ, 2019 – 652 ст.
13. Євген Малярчук. Філософія і педагогіка покликання. – Київ: Дух і літера, 2019-344 ст.
14. Сакун А. Евристика сучасності : знання, інновація, творчість : монографія / А.В. Сакун. – Київ: Книга, 2015. – 351 с.
15. Хамітов. Н. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019 – 396 ст.

Підручники та навчальні посібники:

1. Кривуля О.М. Філософія: Навчальний посібник./ О. М. Кривуля – Х.: ХНУ ім.Каразіна, 2010.- 592с.
2. Киричок О. Б. Філософія: Навч.посібник для студентів ВНЗ./О. Б. Киричок. – Полтава: РВВ ПДАА, 2010.- 381с.
3. Практикум з філософії. – Х.: ХНУВС, 2011. – 288с.
4. Практична філософія перед викликами сучасності: Збірка наукових праць. – Харків.: ХНУВС, 2011.

Енциклопедії та словники:

1. Історія філософії [Текст] : словник / [В. І. Ярошовець та ін.] ; за заг. ред. д-ра філос. наук, проф. В. І. Ярошовця ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - К. : Знання України, 2012. -1087 с.
2. Філософія XX - XXI століть: імена: біограф. словник / уклад. Ю. В. Омельченко. - К. : Фенікс, 2011. - 211 с.

Інформаційні ресурси:

1. Сайт Українського філософського фонду <http://www.philosophy.ua>
2. Електронна бібліотека -psylib (психологія, філософія, релігія, культурологія, методологія та ін.) <http://www.psylib.kiev.ua>
3. Сайт видавництва -Свічадо (Історія релігії, переклади Отців Церкви,християнська художня література, богословська та богослужбова література, філософія,психологія, етика та ін.)<http://www.svichado.com>.
4. Сайт Релігієзнавство в Україні Української асоціації релігієзнавців <http://religstudies.org.ua/main.php>.
5. Електронна бібліотека кафедри філософії та методології науки філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка <http://www.philsci.univ.kiev.ua/UKR/index.html>
6. Бібліотека соціологічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/index.phtml>
7. Інтернет – версія культурологічного часопису – <http://www.ji.lviv.ua/index.htm>.
8. Сайт «Ізборник» — Історія України IX–XVIII ст.:першоджерела та

- інтерпретації електронна бібліотека давньої української літератури та розвідок з політології) <http://litopys.org.ua>
9. Веб – сторінка д.філос.н., завідувача відділу філософії культури, етики та естетики Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України Євгена Бистрицького <http://www.bystrytsky.org>.
  10. Бібліотека ім. В. Вернадського [Електронний ресурс]. –Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>
  11. Інститут філософії ім. Г. Сковороди [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://www.filosof.com.ua>.
  12. Найвидатніші філософи світу та України [Електронний ресурс]. –Режим доступу : <http://philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html>.